

DENG XIAOPING 90 JAAR OUD

"GEMEEN, KLEIN MANNETJE" VIERT VERJAARDAG

ZOP, 18 augustus 1994

Vandaag wordt Deng Xiaoping 90 jaar oud. In vijftien jaar tijd transformeerde hij de straatarme Volksrepubliek van een wereldvreemde, Orwelliaanse dictatuur tot een kapitalistische politiestaat die haar positie als speler in de wereldpolitiek begint te vestigen. Maar zijn beleid resulteerde ook in het bloedbad in 1989 waarbij het Volksbevrijdingsleger met scherp op vreedzame demonstranten schoot. Wie is Deng Xiaoping eigenlijk en is er wel iemand die sluw en kundig genoeg is om Onze Grote Architect zoals Deng tegenwoordig wordt bejubeld, op te volgen?

(Door Jan van der Made)

BEIJING (ZOP) "Een gemeen klein mannetje", typeerde Henry Kissinger Deng Xiaoping. "Zijn handdruk is slap, zonder leven, alsof de nicotinevlekken alle kracht uit zijn vingers hebben genomen. Hij toont weinig tekenen van humor, er komen alleen cryptische opmerkingen uit", aldus sinoloog Lucian Pye die hem in 1974 ontmoette.

Niemand van de vele buitenlanders die Deng Xiaoping ontving is er in geslaagd een volledig beeld van zijn karakter te krijgen. Hij werd omschreven als "een poppenspeler", "een meester in menselijke relaties", "een ijsskoude moordenaar". Een recente studie concludeert dat hij zijn hele leven "één doel heeft gehad: het krachtig maken van China. Een doel waar hij zonder perioden van zelftwijfel naartoe heeft gewerkt". Deng Xiaoping's kwaliteiten liggen in een glasharde beslissingskracht en een evenredig verdelen van de macht aan zijn ondergeschikten.

In 1978 kwam Deng als overwinnaar uit de opvolgingsstrijd de was ontbrand na de dood van Mao Zedong twee jaar eerder. Het publiek was verbluft door de "frisse wind" die zijn opiniestukken door het Volksdagblad lieten waaien. Een aantal jaren genoot hij, door zijn ideeën voor economische en politieke hervormingen een enorme populariteit. Die was zo groot dat mensen glazen flesjes (Xiaoping klinkt hetzelfde als het woord voor "kleine fles") in de vensterbank zetten als eerbetoon.

CRITICI

Maar zijn oproepen voor "meer democratie" werden door uitgesproken intellectuelen aangegrepen om de Beijingse Lente te organiseren die haar hoogtepunt vond in aanvallen op de Communistische Partij zelf. De meest uitgesproken critici (waaronder dierentuin-electricien Wei Jingsheng die volledige democratisering eiste) kregen gevangenisstraffen van vijftien jaar en sindsdien heeft Deng een consistente politiek gevoerd: economische hervormingen mogen, politieke niet. Het neerslaan van de democratiebeweging in 1989, aarvoor Deng vorig jaar de eindverantwoordelijkheid opeiste, kwam voor de Deng-watchers niet als een verrassing.

Deng Xiaoping's beleid wordt in de Chinese propaganda kort omschreven met de crypto-communistische slogans "Hervormingen en Open Deur" en "Socialistische Markteconomie", afgebakend door de "Vier Kardinale Principes" (De Weg van het Socialisme, De Dictatuur van het Proletariaat, Het leiderschap van de Communistische Partij en het Marxisme/Leninisme/Denken van Mao Zedong). Gedetailleerde definities hiervan bestaan niet, maar na vijftien jaar is de praktijk: buitenlandse investeringen ter waarde van meer dan 200 miljard US\$, een wild oerkapitalisme met onduidelijke regels waar het recht van de sterkste geldt, lippendienst aan de theorieën van Marx, toenemende verschillen tussen rijk en arm, onmondige intelligentia, een logge, corrupte bureaucratie en regionalisme. Maar ook een stabiele diplomatie, erkenning door en groeiende handel met alle Westerse landen (behalve het Vaticaan) en een groeiende invloed in de regio Zuid-Oost Azië.

Scenario's voor de gevolgen van Deng's "Socialisme met Chinese Karaktertrekken" verschillen als dag en nacht. Het meest optimistische is de theorie van "Een Groter China", waarbij al dan niet binnen het conglomeraat China-Hongkong-Taiwan-Singapore in de volgende eeuw een economisch supermachtsblok vormt dat de afgekalvde economieën van de EEG, Amerika en Japan naar de kroon steekt. Profeet van deze theorie is de Hongkongse bankier en optimist William Overholt, die met zijn boek *China, the Next Economic Superpower* investeringskoorts van westerse bedrijven een enorme impuls heeft gegeven.

EEN GROTER JOEGOSLAVIE

Tegenover deze theorie staat die van "een groter Joegoslavië". Na de dood van Deng Xiaoping zouden de communistische "kroonprinsen" en hun facties verwickeld raken in een bloedige machtsstrijd. Door de verzwakking van het politieke centrum in Peking die daarvan het gevolg is zouden de provincies hun macht versterken. Als eersten zouden zich Tibet, Xinjiang (met haar moslim-minderheden) en Binnen Mongolië zich onafhankelijk verklaren. Daarna zouden de rijke zuidelijke kustprovincies een alliantie vormen tegen het armere noorden met alle gevolgen van dien.

Deze theorie werd begin dit jaar gepresenteerd in een interne studie van de Chinese Academie van Wetenschappen, en dat is verontrustend daar dit een goed geïnformeerd staatsorgaan is dat over veel gedetailleerdere gegevens beschikt dan een buitenstaander als Overholt.

Feit is dat China kampt met enorme problemen. Het ministerie van Arbeid kwam afgelopen woensdag met de schatting dat er in het jaar 2000 268 miljoen werkelozen zullen zijn (22,33% van de beroepsbevolking). Inflatie in de steden loopt op tot 22% en veel boeren voelen zich uitgebuit door plaatselijke partijkaders waardoor ze het vertrouwen in de Communistische Partij verliezen. Oogstopbrengsten dreigen gelijk te blijven door de enorme jaarlijkse overstromingen ten zuiden van de Yangzi en droogten rond de Gele Rivier. De bevolking blijft doorgroeien ondanks de rigoreuze één-kindpolitiek en China zal in 2050 anderhalf miljard mensen hebben.

COLLECTIEF LEIDERSCHAP

Maar het is niet meer aan Deng Xiaoping om al deze problemen op te lossen. Aan wie dan wel? Dat is de vraag die China-watchers, commentatoren en miljoenen Chinezen bezig houdt en gesprekken baseren zich op schaarse officiële informatie, sterk opgezwollen geruchten en speculatie.

Deng zelf heeft een collectief leiderschap aangewezen onder leiding van Jiang Zemin die momenteel zowel staatspresident, partijsecretaris en voorzitter van de Centrale Militaire Commissie is. "Een zwaktebod" volgens sceptische inwoners van Beijing: Jiang Zemin zou geen steun bij het leger genieten en is bovendien al Deng's derde aangewezen opvolger, "een jaknikker, een bloemenvaas, een meubelstuk, kan zo aan de kant worden gezet".

De naam van Zhao Ziyang duikt op binnen het geruchtencircuit. Drie weken na het bloedbad 1989 werd de toenmalige partijsecretaris Zhao ("onze Gorbatsjov, alleen wat autoritairder") van uit al zijn partijfuncties ontheven. Hij had een dialoog gewild met de studentenleiders en had als enige tegen militair ingrijpen tegen de demonstranten gestemd. Daarvoor kreeg hij formeel de beschuldiging van het "Splitsen van de Partij en het steunen van de chaos (lees: de demonstraties)".

DRIE STRUIKELBLOKKEN

Maar de huidige politiek wordt in de woorden van een waarnemer "Zhaoïsme zonder Zhao" genoemd. Weliswaar had Deng zijn fiat gegeven aan economische hervormingen, maar Zhao Ziyang was de praktische uitvoerder ervan. Na de dood van Deng Xiaoping is de kans niet ondenkbaar dat Zhao, die nu onder huisarrest zou zitten, terugkomt om een gooi te doen naar de post van "sterke man". Zou hij de plaats van Deng's gedoodverfde opvolger Jiang Zemin kunnen innemen?

"Na de dood van Deng zijn er drie struikelblokken", schreef Zheng Ming, het politieke Hongkongse maandblad onlangs "de werkeloosheid, de inflatie en de uitspraak over 4 juni", waarbij dat laatste punt waarschijnlijk het meest gevoelige ligt. "Als Zhao Ziyang terug zou komen zou dat teveel onrust veroorzaken. Zhao's politiek leidde in 1988 ook tot inflatie. Als hij terugkeert betekent bovendien dat het bloedbad opeens fout is. En de regering heeft het militair ingrijpen vijf jaar lang verdedigd als een "patriottische daad, het neerslaan van de contra-revolutionaire opstand". Dan moeten alle mensen die zich in de afgelopen jaren achter Li Peng (de impopulaire premier die in mei 1989 de staat van beleg in Beijing uitriep) en de regering hebben geschaard 180 graden omdraaien willen ze vervolging ontlopen", aldus een onderzoeker bij de Chinese Academie voor Sociale Wetenschappen.

Volgens hem moet de volgende "sterke man" iemand zijn die "niets of zijdelings" met het bloedbad te maken had, zoals vice-premier Zhu Rongji (in 1989 burgemeester van Shanghai waar hij demonstraties alleen door een aantal bewogen televisietoespraken wist te bedwingen). Maar vandaag is het formeel nog steeds Deng, die de scepter zwaait. Via een machtsbolwerk dat het "Deng-Kantoor" wordt genoemd en dat wordt gecontroleerd door een generaal van het Volksbevrijdingsleger en twee van zijn dochters, laat Deng decreten uitgaan. Die hebben vaak de vorm van enkele cryptische woorden, bijvoorbeeld *shichang hao*"Markten zijn Goed".

ZUIDELIJKE INSPECTIETOCHT

Elkaar bestrijdende facties gebruiken deze orakelspreken dan volgens hun eigen interpretatie. Zo zag de liberale factie deze uitspraak als een aanmoediging om de economische groei nog meer te versnellen. Maar de behoudende factie zag het juist als waarschuwing om niet te snel te gaan: anders had Deng wel *shichang geng hao*"Markten zijn Uitstekend" gezegd.

Ook organiseerde Deng, in samenwerking met zijn "Kantoor" een spectaculaire "Zuidelijke Inspectietocht". Deng verscheen na een jaar blackout opeens in het nieuws, buite de macht van de televisie volledig uit en riep het volk over de hoofden van andere leiders (die voor een gematigder groei pleitten) om "Meer te Durven, en Harder te Vechten voor de Economische Hervormingen". De economie explodeerde naar een groei van meer dan 13%

In hoeverre Deng zelf betrokken is bij het beleid blijft gissen. De laatste keer dat hij in het openbaar verscheen was op Chinees Nieuwjaar in februari. Hij zag er zwak uit, had een starende blik en leek niet te begrijpen wat men tegen hem zei. Volgens de laatste geruchten zou hij "buiten bewustzijn" verkeren. Dit wordt weer ontkend door officiële kranten die hem beurtelings baantjes laten trekken bij het strand in provincie Shandong of in kustplaats Beidaihe en zijn kinderen verklaren dat "vader uiterst gezond is, iedere dag drie kilometer wandelt, bridge speelt en naar voetballen kijkt".

Er is niemand aan te wijzen die eenzelfde machtsbasis heeft als Deng. Er zijn nog negen Lange Marsveteranen die hem zouden kunnen opvolgen, maar hun gezondheidstoestand is niet veel beter dan die van Deng zelf. De nieuwe leider zal iemand zijn van de nieuwe generatie van zestig en zeventig jaar oude technocraten. Een collectief leiderschap, Deng Xiaoping's droom' behoort tot de mogelijkheden, maar China's geschiedenis met haar opeenvolging van keizers en dictators spreekt de levensvatbaarheid daarvan tegen. Arbeidsactivist Zhou Guoqiang (die in maart dit jaar "verdween" na het organiseren van een embryonale vrije arbeidersvakbond): "Zeker is dat willen de nieuwe machthebbers succesvol zijn in het doorbreken van de dynastieke cirkel van geweld dan ze zullen één ding moeten beseffen: dat economische hervormingen geen kans van slagen hebben zonder politieke vrijheid en dialoog met het volk. En dat is iets wat Deng Xiaoping consequent geweigerd heeft te erkennen".